

Én itt vagyok, te hol vagy¹

Mint a novemberi fagyban a birsalmának, olyan ráncos volt az arca, szinte látni lehetett a töpörödést, mint a természetfilmek felgyorsított videóiban. Aludttej-, fafüst- és disznósza volt, az olcsó öblítő illatát talán csak én képzeltem hozzá még évekkel korábbról. Ahogyan a szája sarkát rágta, a tokája langyosan és lágyan rezgett, mint a kelt tészta. Megint azt gondolta, utoljára találkozunk. A kisszéken ült, a botja minden ötödik percben a padlóra koppant, le kellett hajolni érte, és visszatámasztani. Hallgattunk. A házuk a kisváros szélén állt, ott, ahol az utcák beleomlanak a teljesen üres tájba, a láthatáron víztorony, a cukorgyár sziluettjei, sárgásszürke fűvel borított parkok. A rendszerváltás utáni reményteliségben gyorsan felhúzott, ócska és rikító színű házak tátongó ablaküregekkel, előbb a tulajok kínálták őket, aztán buja rommá csupaszodva már ők magukat, telefonszámmal az ablakokon. Mára már csak macskák dugnak a kiürített szobákban.

A termelészövetkezet, az almafák, a cukorgyár és a szénakazlak csak az öregek emlékeiben kísértének, de jobb is, hogy kísértének, mert ezt a tájat az almafák nélkül szeretni képtelenség. Senki nem megy már messzire, a világ lassan a kertkapuig szűkül, a fényképekről lenéző, pirosra retusált szájú halott rokonokra, a szembeszomszéd visszeres lábára. Az események éppúgy privatizálódtak, mint a termelészövetkezet – valakik jöttek, és magukkal vitték őket, egy darabig azt lehetett gondolni, visszatérnek, idővel aztán lehetett vállat vonni és továbblépni, ha zsákutcába is. Itt bezárták, de máshol talán kinyitják a boltot.

Kora reggeli hidegben sétáltam a házhoz a vasútállomástól, nem szól-
tam, hogy jövök, mert tudtam, úgyis otthon találom őket. A szobában
semmi sem változott, csak a fényképek cserélődtek évről évre, mintha
nem is a külvilágban, csak itt a képkeretek között öregednének az
unokák.

¹ Da: DIÁNA VONNÁK, *Látlak*, Budapest, Jelenkor Kiadó, 2021, pp.209–218.

Io sono qui, tu dove sei

Aveva il viso rugoso come una mela cotogna nel gelo di novembre, la si poteva quasi vedere raggrinzire, come nei video velocizzati dei documentari naturalistici. Odorava di latte cagliato, fumo e maiale, forse il profumo dell'ammorbidente economico me l'ero immaginato io anni prima. Mentre si mordicchiava la bocca le tremolava la pappagorgia, calda e soffice come un impasto lievitato. Pensò di nuovo che sarebbe stata l'ultima volta che ci saremmo viste. Sedeva sulla seggiolina, ogni cinque minuti le cadeva il bastone a terra e doveva chinarsi per rimetterlo in piedi. Stavamo in silenzio. La loro casa si trovava al limite della cittadina, lì dove le strade sboccano nel paesaggio completamente vuoto, all'orizzonte si vedono le silhouette della torre dell'acqua e dello zuccherificio, parchi ricoperti di erba giallo-grigiastra. Nel pieno delle speranze successive al Cambio di Regime vennero tirate su in fretta malandate case dai colori sgargianti con profondi squarci al posto delle finestre; all'inizio erano i proprietari a venderle, poi, spogliate a lascive rovine, iniziarono loro stesse a farlo, esponendo numeri telefonici alle finestre. Oggi ormai ci sono solo gatti che scopano nelle stanze svuotate.

La cooperativa agricola, i meli, lo zuccherificio e i pagliai erano ormai solo apparizioni nei ricordi dei vecchi, ma meglio così, che siano apparizioni, perché senza i meli amari questo paesaggio è impossibile. Ormai nessuno si allontana più, il mondo si restringe al cancello del giardino, ai parenti morti con le bocche ritoccate di rosso che ti guardano dalle fotografie, alle vene varicose sulle gambe del dirimpettaio. Gli avvenimenti sono stati privatizzati proprio come la cooperativa: la gente veniva e li portava via con sé, per un po' si poteva pensare che sarebbero tornati e poi col tempo si poteva fare spallucce e andare avanti, anche se in un vicolo cieco. Qui hanno chiuso, ma magari apriranno bottega altrove.

Nel freddo del primo mattino ho camminato dalla stazione alla casa, senza avvisare che sarei arrivata perché sapevo che li avrei comunque trovati a casa. Nella stanza non è cambiato nulla, solo le foto di anno in anno, come se i nipoti invecchiassero solo tra le cornici delle foto e non nel mondo esterno.

A látogatások monotoníája mindig ugyanoda öltötte vissza az időt, mintha az országok, utak, szakítások, az egész zagyva élet csak a kelően bazári háttérrel volna hivatott kirajzolni a hazatérés unásig begyakorolt előadásához. Hogy vagy kislányom, jól, és te, én is, köszönöm. Annyi sok eső esett, leverte mind a szilvát a fáról, arra Pesten is esett? Most megzavarodott, a rutin megtört: megbomlott az idő, amikor legutóbb kórházba vitték. A folyosón kóválygott, amikor az orvosok megtalálták, évtizedekkel azelőtti történetekbe és tájakba gabalyodva. Nem értette, hol van, menekülni próbált, de hiába, a valóság csak otthon talált vissza hozzá. Azóta jobbra zavartan ült, a szomszéd ellen ágált, aki örült vénasszonyozta, de kicsit bizonytalan volt az igazában. Nem tudott visszatalálni a kertkapun belülré, az otthonos mondatokba. Nem lehetett már a szemébe nézni, semmi nem látszott a hályog miatt, a hangjából süttött a rettegés. Annyi öntudat volt még benne, hogy érezte a környezete ráhagyását, az oda nem figyelést, hogy mindenki már előre tudja, hogy úgysem marad le semmiről, ha nem hallgatja meg, amit mondani próbál. Nincs is már itt a nagymama, elnyelte az ostobaság. Látszott rajta, hogy nem tudja, hogyan beszéljen az önelvesztés új élményéről, a határmezsgyéről, ahol még érzi, hogy a világ és a saját tudata egyszerre válik beláthatatlanná, csupa köd minden emléke, így aztán amúgy se látni semmit, se kívül, se belül.

Nem volt készen kapott nyelve az elbutulásra, amivel magyarázatként összefoghatta volna a zavarodottság pillanatait, csak tudta, hogy egyre gyakrabban kell arra várnia, hogy valami ismerős részlet felvilanjon a ködben, és kicsit ki lehessen látni a mustból. Semmit nem olvasott soha, a Szabad Földet meg az imádságos könyvet leszámítva, így aztán ha beszélnie kellett a napok folyásán, Kádáron és a családon kívül bármi másról, semmilyen közhely nem sietett a segítségére, a nyelve olyankor igazán a sajátja volt.

La monotonia delle visite riportava il tempo sempre allo stesso punto, come se nazioni, strade, roture e tutto il caos della vita fossero chiamati solo a delineare il bazar necessario a fare da sfondo allo spettacolo del ritorno a casa, provato e riprovato fino alla nausea. Come stai bella di nonna, bene, tu, anch'io, grazie. Ha piovuto così tanto che sono cadute tutte le prugne dall'albero, anche lì a Pest è piovuto? Ora era tutta scombussolata, le si era spezzata la routine: l'ultima volta che l'avevano portata in ospedale le si era disintegrato il tempo. Quando i medici la trovarono si aggirava per i corridoi, ingarbugliata in storie e paesaggi vecchi di decenni. Non capendo dove fosse, provava a scappare, ma invano; la realtà la ritrovò solo a casa. Da allora sedeva ancora più confusa, inveendo contro il vicino che le dava della vecchia pazza, ma era un po' incerta sulla verità. Non riusciva a ritrovare la strada per rientrare nel cancello del giardino, alle frasi domestiche. Ormai non la si più poteva guardare negli occhi a causa delle cataratte, la sua voce irradiava terrore. Aveva ancora abbastanza consapevolezza da capire che le persone attorno a lei avevano gettato la spugna, che non le prestavano attenzione e che tutti sapevano già in anticipo che, anche se non avessero ascoltato ciò che provava a dire, non si sarebbero persi nulla. Nonna non è neanche più qui, l'ha inghiottita la stupidità. Si vedeva che non sapeva come parlare della sua nuova esperienza della perdita di sé, di questa zona di confine in cui si rende ancora conto che la sua vita e la sua stessa coscienza stanno tutto ad un tratto diventando impenetrabili, tutti i suoi ricordi sono ricoperti di nebbia, così che non riesce comunque a vedere niente, né da fuori, né da dentro.

Non aveva le parole per parlare del proprio rimbambimento, altrimenti avrebbe potuto usarle per riunire e spiegare i momenti di smarrimento, sapeva solo che doveva sempre più spesso aspettare che nella nebbia balenasse un dettaglio familiare per riuscire a vedere un po' oltre alla foschia. Non aveva mai letto niente, escludendo il settimanale comunista Szabad Föld e il libro di preghiere, quindi, se nel corso dei giorni doveva parlare di qualcosa all'infuori di Kádár e della famiglia, non c'era luogo comune che corresse in suo soccorso, in quei casi parlava davvero una lingua tutta sua.

Újabbban beleköltözött a halál. Mikor levest akartam szedni a tányérjába, azzal utasította vissza, hogy nézzem meg, mennyire kövér volt a szembeszomszéd is, akkorára hízott, hogy méretre kellett neki koporsót csinálni, az kéne még, hogy ha ő ekkorára hízik, spórolásból elhamvasszuk. Bar akkor visszajár majd átkozni minket, tette hozzá.

Haza kell vinni a kórházból, hát ottan bizonyosan nem lesz jobban, mondogatta a papa a szökési kísérlet után, és mivel a hatágyas kórházi szobában már így is nyolcan voltak, előbb-utóbb mindenki ráállt. És a papának igaza lett, az udvar, a kutya, az unokafényképek, az eltörölgetés után is kicsit zsíros tányérok lassan visszahozták, ha nem is a mindenre emlékezés szabadságát, de legalábbis a kulcspillantatok tisztaságát, amelyeket a nagymama újra és újra megforgatott az emlékezetében. Amíg ezek a történetek szem előtt voltak, magánál volt, és néhány pillanatot leszámítva nem tűnt úgy, hogy észlelné, kizárólag a saját élete emlékeinek ebben a szelektív zárkájában van annyi önazonosság, hogy a lázasan tekergőző álmok megbízhatóan váljanak el a Trabant megvételeitől vagy az első dédunokája megszületésétől. Em-lék, táj és az emlékező beszéd rítusai - sétabot. Eldől, felállítjuk.

Nem tudtam nem gondolni a korábbi életére, amiről csak unszólásra, ellentmondásosan beszélt. Megérkezése a faluba regénybe illő volt, legalábbis abban a formában, ahogy elmesélte. Megszült valahol Budapesten egy tizenéves cseléd lány, aki ijedtében a csecsemőjét az álmra testálta. Az volt a nagymama. Aztán néhány évvel később valahol megbetegedett egy öreg parasztasszony egy helyen, amit tanyának is lehetett volna nevezni, ha a termelőszövetkezet nem zavarta volna össze az emberek nyelvét épp abban a pár évben. Betegen nem lehet kenyeret dagasztani, így aztán a parasztasszony férje fogta magát, és kijárt maguknak egy kislányt az árvaházból, jó lesz majd segítségnek. Kilencéves volt a nagymama. Hogy cseléd lány szerelméből vagy erőszak útján fogant-e, hogy orosz vagy német katona, vagy a zsidó háziúr vére folyt az ereiben, azon az árvaházban még nem gondolkodott, bár később se nagyon. Vitte a vonat, a menetszél fújta ki belőle a várost, vagy legalábbis így képzelem én, mert ha otthon is volt valaha abban a budapesti világban, mára már nem tud a falu előtti hangján beszélni.

Di recente la morte aveva preso dimora dentro di lei. Quando cercai di metterle della minestra nel piatto la rifiutò, dicendomi che il dirimpettaio era ingrassato al punto tale che avevano dovuto fargli fare una bara su misura e che ci mancava solo che ingrassasse anche lei così tanto che l'avremmo fatta cremare per risparmiare. Poi però aggiunse che in tal caso sarebbe tornata a maledirci.

Bisogna portarla a casa dall'ospedale perché lì sicuramente non migliorerà, continuava a dire mio nonno dopo il tentativo di fuga e, dato che nella stanza d'ospedale da sei erano già in otto, chi prima, chi dopo, gli diedero tutti ragione. E nonno aveva ragione, perché il cortile, il cane, le foto dei nipoti, i piatti ancora un po' unti anche dopo averli lavati pian piano la fecero tornare in sé, seppur non alla libertà di tutti i ricordi, almeno alla chiarezza dei momenti chiave che nonna continuava a rigirarsi nella memoria. Finché queste storie erano davanti ai suoi occhi era cosciente e, a esclusione di qualche momento, non sembrava si rendesse conto che solo in questa selettiva cella dei ricordi della sua vita ci fosse abbastanza della propria identità da poter distinguere con certezza tra i contorti sogni febbrili e l'acquisto della Trabant o la nascita del primo pronipote. Ricordi, paesaggi e rituali racconti del passato – bastone da passeggio. Cade, lo raccogliamo.

Non riuscivo a non pensare alla sua vita passata, di cui parlava solo se sollecitata e in modo contraddittorio. Il suo arrivo al paese era degno di un romanzo, almeno per come lo raccontava. Era nata da qualche parte a Budapest da una domestica diciannovenne che, per paura, affidò la neonata allo stato. Ecco la nonna. Poi, qualche anno dopo, una contadina si ammalò in un luogo che si sarebbe anche potuto chiamare fattoria, se in quegli anni la cooperativa agricola non avesse imbrogliato la lingua della gente. Non si può impastare il pane quando si è ammalati, così il marito della contadina prese e andò a rimediarsi una bambina in un orfanotrofio, gli sarebbe stata utile per aiutare in casa. Nonna aveva nove anni. In quell'orfanotrofio non si chiese se fosse stata concepita dall'amore di una domestica o da una violenza, se nelle sue vene scorresse il sangue di un soldato russo, tedesco, o del padrone di casa ebreo; neanche più tardi si pose troppo il problema. Il treno la portava con sé, la corrente le spazzava via di dosso la città o, almeno, io me la immagino così, perché anche se si fosse mai sentita a casa in quel mondo budapestino, oggi ormai non riesce a parlare con la voce che aveva prima di arrivare in paese.

A parasztember keveset beszélt, kicsi volt, és szigorú. Volt egy disznója. Gyakran szalonnázott, ült a napon, sárgára izzadt ingnyakkal két etetés és kapálás között, kezében a bicska, karéj kenyér, pont úgy, ahogyan a hozzá hasonló embereket elképzeljük a mi nagyon más életünk felől. Egyik szalonnázás során a saját disznóját látta jönni, de nem az ól felől, hanem kintről a mezőről. Volt egy koca valahol nem messze, amiatt volt muszáj a disznónak kitörni az ól ajtaját, de a dolga végeztével hova máshova ment volna, mint haza. Az öregember meglátta, letette a szalonnát, elkapta a disznót, és határozott mozdulattal kiszúrta a szemét a vasvillával. Visszaült a szalonna mellé, nézte, ahogy a fájdalomtól örült disznó elfut, és folytatta az evést. Arról nem szól a családi fáma, hogyan lehet, hogy nem bántotta az őrzöngő disznó. A mellette álló döbbszent kislánynak elégedett vigyorral csak annyit mondott: most már nem fog elszökni. Ő meg csak nézte ámulva a vak disznót, aki körbe-körberohangált, a kerítésbe ütötte magát, és nem tudta, hol van. Nem félt tőle, de azért inkább felmászott a fára, mert úgy is le kellett szedni a cseresznyét.

Ezután nem sokkal lehetett, hogy egy cséplőgép megvágta, és amikor saját vére látványától elájult, arra tért magához, hogy egy kórházban fekszik. Mikor és hol, nem tudta, valamikor az ötvenes évek elején lehetett, amikor szinte csak krumpli került az asztalra, de biztosan ötvenhat előtt, a kórházban pedig korábban sosem járt. Akkora gipszujjai voltak, mint a gesztenyefa levelei, és a szappanszagú doktor azt mondta, vissza kell járnia ellenőrzésre és sebtisztításra minden héten. A doktor hideg keze, a szappanszag és a kedvesség mind elég volt hozzá, hogy várja ezeket a napokat, a hosszú magányos gyaloglásokat a pipacsokkal borított mező mellett, ahol a görnyedező emberek mind odaköszönnek neki, cukorral borított zsíroskenyeret adnak a kezébe, ami úgy ropogott a fogak között, mint a homok a cipője alatt. Sáros dűlő, mezők nyárfákkal és pipacsokkal, az út a cukorgyár felé kanyarodik, beér a városba, ami a lassan kihűlő pesti emlék miatt még kicsinek tűnik, de majd asszony korára nagyra nő és szinte elérhetetlenné válik. A város szélétől nem messze a frissen felhúzott kórház állt, mozaikjain az új idők szelétől lobogó hajú, menetelő emberekkel.

Il contadino parlava poco, era minuto e severo. Aveva un maiale. Spesso mangiava lardo e, tra una zappata e una manciata di mangime, sedeva sotto il sole con il colletto della camicia ingiallito dal sudore, in mano il coltellino e una fetta di pane, proprio così, come noi immaginiamo la gente come lui dall'alto della nostra vita completamente diversa. Una volta, mentre mangiava il lardo, vide arrivare il maiale, ma non dal porcile, bensì da fuori, dal campo. Da qualche parte nei dintorni c'era una scrofa, di conseguenza il maiale altro non poté fare che sfondare la porta del porcile, ma una volta fatte le proprie cose, dove altro poteva andare, se non a casa? Il vecchio lo vide, posò il lardo, acciuffò il maiale e con un movimento deciso gli cavò l'occhio con il forcone. Si rimise a sedere accanto al lardo, osservò il maiale correre via, impazzito per il dolore, e continuò a mangiare. La saga familiare non parla di come sia possibile che il maiale furibondo non l'abbia ferito. Alla sbalordita bambina in piedi accanto a lui disse solo, ghignando soddisfatto: così non scappa più. Lei riusciva solo a guardare stupita il maiale cieco correre in cerchio e sbattere sulla recinzione senza sapere dove fosse. Non ne aveva paura, però preferì salire sull'albero, tanto doveva comunque raccogliere le ciliegie.

Non molto tempo dopo si tagliò con una trebbiatrice e, dopo essere svenuta alla vista del proprio sangue, quando riprese i sensi si ritrovò sdraiata in un letto d'ospedale. Non sapeva dove e quando fosse successo, deve essere stato a un certo punto all'inizio degli anni Cinquanta, quando a tavola c'erano quasi solo patate, ma sicuramente prima del '56, dato che prima di allora in ospedale non c'era mai stata. L'ingessatura sulle dita era grande quanto una foglia di castagno e il dottore le disse che sarebbe dovuta tornare ogni settimana per fare dei controlli e pulire la ferita. Le mani fredde del dottore, il profumo di sapone e la gentilezza erano abbastanza da farle aspettare con impazienza quei giorni, le lunghe camminate solitarie accanto al campo di papaveri dove la gente ingobbita la salutava sempre e le dava in mano una fetta di pane e strutto ricoperto di zucchero, che le scrocchiava tra i denti come sabbia sotto alle scarpe. Terreno fangoso, campi di pioppi e papaveri, la strada piega verso lo zuccherificio e raggiunge la città che, rispetto ai ricordi sbiaditi di Pest, le appare piccola; la stessa città che vide crescere con il passare dei decenni, diventando altrettanto irraggiungibile. Non lontano dal limite della città c'era l'ospedale da poco costruito, con i suoi mosaici raffiguranti folle in marcia coi capelli mossi dal vento del cambiamento.

Jól tudta az utat, ment a tűző napon minden héten, lassan már behunyt szemmel is tudta volna, akár a vak disznó is lehetett volna, bár akkor nem lenne mit kötni az ujjain, gondolta. A nyolcadik héten a doktor a székre ültette, és azt mondta, hogy most utoljára veszi le a kötést, most már minden meggyógyult, csak a szemét csukja be egy kicsit. Ahogy a hűvös kezek óvatosan lecsavarták a gézt, a félig lehunyt szemhéján át látta, hogy az ötágú gesztenyefalevél helyén most csak négy ujj van, a mutatóujja helyén csak egy csonk maradt, és a hiánya úgy ásít bele a szemébe, hogy a világ megint forogni kezd és feketévé változik. Úgy ment haza, hogy az ujjja viszketésén kívül semmi másra nem maradt figyelme. Város széle, cukorgyár, mezők nyárfákkal és pipacsokkal, sáros dűlő, aztán végül a tanya, a vályogház a kúttal, a vak disznóval és a karikás szemű öregasszonnyal.

Tíz ujj oda, kilenc ujj vissza. Az érzékek bátoratlanul dörgölöztek a valósághoz, mint egy sereg éhes macska, ívbe fordult gerinccel és felmeredő szőrrel, hiszen hogyan is lehetne bízni bármiben, ha így eltűnik minden, ha érezni az ujjat, ami nincs, ha hetven évvel később tudni az utat, de másmerre visz, tudni lehet az évet, de nem tudni a napot. Ha jobbra, a pocsolyás úton csak a szomszéd jön a kérdéseivel, hogy magadnál vagy-e még. Akkor tényleg jobb készen állni a pisával teli vödörrel, hogy megvédd magad.

Már megint a kórházban volt, nem a pipacsos út végén álló kórházban, hanem az újabban, ahol eltévedt. Most is megvolt a maga elképzelése a valóságról, de nem is csoda, ha egyszer a test lassan lázadni kezd, hályoggal zárja ki mindazt, ami összezavarhatna, a lábak elgyengülnek, hogy még véletlenül se legyen jól ismert út, ami ismeretlennek bizonyul. Ebben a világban, ahol idővel elfolytak a határai önmaga számára is, ahol a hályog mozivásznára vetített emlékeken kívül sok néznievaló nem volt, nem számított már, hogy merre vezet bármi, maradt az udvar, az unokák és a változatlan tárgyak makacssága, a részleteké, amik már szinte inkább az ő, mint a külvilág részei.

Conosceva bene la strada, ogni settimana camminava sotto il sole cocente, pian piano l'avrebbe potuta fare a occhi chiusi, sarebbe potuta essere anche il maiale cieco, anche se poi pensò che non avrebbe avuto niente da fasciare sulle dita. L'ottava settimana il medico la mise sulla sedia e le disse che sarebbe stata l'ultima volta che le toglieva la fasciatura, ormai era tutto guarito, doveva solo chiudere un po' gli occhi. Mentre le fresche mani le srotolavano le bende, attraverso le palpebre socchiuse vide che al posto della foglia di castagno a cinque punte ora c'erano solo quattro dita, dell'indice era rimasto solo un moncherino, e la sua assenza le alitò negli occhi, al punto che il mondo ricominciò a girarle attorno e calò il buio. Andando a casa, all'infuori del prurito al dito non riusciva a prestare attenzione a nient'altro. Il limite della città, lo zuccherificio, i campi di pioppi e papaveri, il terreno fangoso e poi finalmente la fattoria, la casa in mattoni d'argilla con il pozzo, il maiale cieco e la vecchia con le occhiaie.

Dieci dita all'andata, nove al ritorno. Le sensazioni si strofinano timidamente alla realtà come un esercito di gatti affamati con la spina dorsale inarcata e i peli rizzati, ma allora come ci si può affidare a qualcosa se sparisce così tutto, se si sente un dito che non c'è, se settant'anni più tardi si conosce la strada, ma porta altrove, se si può sapere l'anno, ma non il giorno. Se a destra, dalla strada fangosa viene solo il vicino a chiederti se sei ancora sana di mente o meno. Allora è davvero meglio tenersi pronti con il secchio pieno di piscio per poterti difendere.

Era già di nuovo in ospedale, non nell'ospedale alla fine della strada dei papaveri, ma in quello nuovo, dove si era smarrita. Anche adesso aveva una propria concezione della realtà, ma non c'è neanche da meravigliarsene, una volta che il corpo inizia a ribellarsi fa calare la nebbia su tutto ciò che potrebbe turbarlo e le gambe si indeboliscono, cosicché neanche per sbaglio ci sia una strada ben nota, che si rivela invece sconosciuta. In questo mondo, in cui i confini del tempo erano sfumati anche per lei, dove non c'era molto da vedere se non ricordi proiettati sullo schermo della nebbia, non contava più dove portasse qualcosa, erano rimasti il cortile, i nipoti e l'ostinazione dei soggetti immutabili, i loro dettagli, che ormai erano parte più di lei che del mondo esterno.

Innen nem mozdulva még be lehetett járni a fontos pillanatok póznái mentén az emlékeket újra és újra. A kedvenceit el is ismételte mindenkinek, azokról tudtuk, hogy a családi legendáriumba szánja őket, és nekünk muszáj lesz továbbmesélni a saját gyerekeinknek, népmesei pontossággal ismétlődő nyelven, ugyanazokkal a szavakkal. Az elmesélések százai már amúgy is szinte kitaposták belőlük a valóságot, de történetnek azért jók lesznek. A gyerekei születése, az első unokája, amikor óvodásként fejvesztve menekült a libák elől, amikor nem volt meg a szemüvege, és sütőpor helyett zselatint kevert a süteménytésztaiba. Amikor a puli megette az összes palacsintát. Amikor az anyja végül megkereste egyszer, ő pedig az erkölcsös falusi lány büszkeségével küldte el, mit is kellene tennie egy valaha megesett pesti öregasszonnyal, ha egyszer neki családja van. Az emlékezet kevésbé kitapostott útjain, a hétköznapiak kis részleteinek tájain pedig már nem jár senki, bár az is igaz, hogy annak a nagy része már a megtörténtükör is csak órá tartozott. Emlék, táj, szavak mind megülnek az ismétlődésben. Felhívom telefonon, mikor végre hazaengedik megint a kórházból – hogy vagy, kislányom, jól, köszönöm, és ti, megvagyunk. És mit csináltok? Hát, lecsuktuk a tévét, oszt hallgatunk, unatkozunk kissé.

Senza muoversi da qui si poteva sempre passeggiare ancora e ancora per i ricordi, ripercorrendo le pietre miliari, i momenti più importanti. I suoi preferiti li ripeteva a tutti, sapevamo che sono conservati nel leggendario di famiglia, e che dovremo raccontarli ai nostri figli nella lingua precisa e ripetitiva delle fiabe popolari, con le stesse identiche parole. Racconta le stesse cose centinaia di volte, al punto da averne praticamente deformato la realtà, ma come storie vanno comunque bene. La nascita dei figli, il primo nipote, quando all'asilo scappava disperata dalle oche, quella volta che, non trovando gli occhiali, al posto del lievito mise della gelatina nell'impasto di un dolce. Quando il puli si era mangiato tutte le crespelle. Quando sua madre l'aveva finalmente cercata e lei invece, con il suo orgoglio da ragazza di campagna tutta casa e chiesa, l'aveva cacciata via, cosa avrebbe dovuto farsene di una sventurata vecchia signora di Pest, quando lei una famiglia già ce l'aveva. Per le vie meno battute della sua memoria, per i paesaggi dei piccoli dettagli della quotidianità delle giornate ormai non passa più nessuno, ma è anche vero che la maggior parte di essi, anche al tempo in cui sono accaduti, erano appartenuti solo a lei. Ricordi, paesaggi e parole finiscono tutti nella ripetizione. La chiamo al telefono quando finalmente la rilasciano dall'ospedale – come stai bella di nonna, bene grazie, e voi, tiriamo a campare. E che fate? Beh, abbiamo spento la tv, stiamo in silenzio, ci annoiamo un po'.

Trad. di Giulia Cicerone